

kroning forud for salvingen var vist unik – og blev faktisk retningsgivende for de preussiske konger og for Karl XII af Sverige. Salvingsceremonien var så gennemsyret af absolutistisk tankegang, at en fortsættelse af traditionen efter 1848 var umulig, og faktisk havde der lydt kritik allerede i 1840, men H. C. Andersen havde været begejstret.

Kroning og salving var imidlertid ingenlunde de eneste begivenheder, hvor regalierne var involveret. Boesen redegør for deres politisk og kulturhistorisk interessante tilstedeværelse ved hyldning af en tronfølger (1610 og 1655), ved arvehyldingen i 1660, ved forlening med hertugdømmet Slesvig (med sikkerhed i 1589, hvor lensherren endnu ikke var blevet kronet, og sidste gang i 1663) og i forbindelse med en konges død og bisættelse. Regalierne blev ført med i Frederik IIs og Christian IVs ligtog. Sidstnævntes begravelse kunne først

finde sted et halvt år efter dødsfaldet, da den pantsatte krone måtte indløses fra udlandet forinden. Under enevælden indførtes det at stille kongens lukkede kiste på castrum doloris efter, at kongens lig havde ligget på lit de parade. Når disse hædersbevisninger kunne arrangeres i København, blev regalierne lagt frem og sølvløverne, der hører til tronstolen, opstillet. Skikken med castrum doloris er blevet fortsat lige til vor tid med Christian Vs krone og de dertil hørende øvrige regalier som tilbehør. Enevældens fysiske krone er dermed blevet statsymbol for det konstitutionelle Danmark svarende til den kontinuerlige heraldiske brug af den. Salvingskåben lå sidst over kongens stol ved rigsdagsåbningen i 1948, og visse af de til regalierne hørende ordensinsignier bæres stadig regelmæssigt af Dronning Margrethe.

Nils G. Bartholdy

OLDTID OG MIDDELALDER

Else Roesdahl: *Vikingernes verden. Vikingerne hjemme og ude.* (Gyldendal, 1987). 335 s., ill., 280,00 kr.

For nogle år siden udgav Else Roesdahl *Danmarks vikingetid*, en oversigt over det arkæologiske kildemateriale og på grundlag heraf en beskrivelse af vikingernes materielle kultur; den var en tiltrængt afløser af vikingetidsafsnittet i Brøndsteds *Danmarks oldtid* III fra 1960. Også denne nye bog synes tænkt som en afløser af et af Brøndsteds værker, *Vikingerne* fra 1960, der, ligesom det er tanken med Roesdahls nye bog, udkom både hos Gyldendal og hos Penguin i England. Og en afløser af *Vikingerne* er så meget mere tiltrængt, som denne bog allerede ved udsendelsen i

vidt omfang var forældet. Det er et projekt, som kræver stort mod; det er jo allerede mange år siden Ray Page, i en anmeldelse af et par andre forsøg på at give en syntese af vikingetiden, erklærede, at nu var det definitivt blevet umuligt!

Det falder straks i øjnene, at hvor Brøndsted begyndte med vikingerne ude i verden århundrede for århundrede, begynder Else Roesdahl med en redegørelse for Skandinavien i vikingetiden og slutter med ekspansionen ud i verden. Denne disposition kunne udmærket retfærdiggøres, hvis beskrivelsen af hjemlandene havde taget specielt sigte på faktorer af betydning for ekspansionen, så denne derved fik en baggrund at forstås på. Sådan er opgaven

imidlertid ikke grebet an. Bogen giver noget, som vi i vidt omfang allerede har fået i *Danmarks vikingetid*, omend synsfeltet naturligvis er udvidet til Norge og Sverige med redegørelser for vigtige komplekser her; selvfølgelig er Birka og Kaupang her – og også det helt nye fund i Borg på Lofoten.

Der er meget udmærket i denne redegørelse, og det er værdifuldt at have fået en fremstilling, som er ajourført med de seneste ti års forskningsudvikling, som har været betydelig. Else Roesdahl har en glimrende evne til at fremstille komplicerede emner kort og klart, til at få hovedsagen i et problem frem. Man kan dog ikke lade være at undre sig over, at det hos en forsker, som både er arkæolog og historiker af uddannelse, så ensidigt kommer arkæologien til gode, mens hendes redegørelser for det historiske bliver mere opremsende end analyserende. Jeg ved ikke, om det er en nødvendig pris for at skrive populært, men ofte munder diskussioner af årsager og sammenhænge ud i nogle private formodninger snarere end argumenterede bud på en forklaring. Det virker sært gammeldagt. Et eksempel er diskussionen side 76, hvor »toneangivende kredses behov for fred og fremgang« gøres til den væsentlige faktor i rigssamlingerne, og hvor der arbejdes med med uspecificerede behov for større og fastere politiske enheder. Man er lige ved at tro, at statsdannelsen er sket i skøn samdrægtighed, som resultat af en rousseausk samfundspagt. Sådan har de sejrende måske også i Norge fortalt taberne, at det var til deres eget bedste.

Behandlingen af de skandinaviske forhold koster så megen plads og så mange kræfter, at der ikke er blevet rimeligt tilovers til det, bogen burde handle om: vikingernes *verden*. Omtalen af ekspansionen starter først på side 209 og får ialt kun cirka en trediedel af

bogens omfang, og da også en del af disse sider rummer arkæologiske redegørelser, og selv om man her får værdifulde indblik i mulighederne for at få de forskellige typer kildemateriale til at spille sammen, som for eksempel i udnyttelsen af de nye fund i Repton, så bliver redegørelsen for ekspansionen i nogle henseender noget tynd. Dette gælder særlig behandlingen af vikingerne i Øst, hvor det også skinner igennem, at forfatteren ikke har noget nært forhold til det numismatiske materiale og de problemer, det rejser. Hvis ideen om Nordens rolle som formidler af en omfattende transithandel mellem øst og vest er opgivet, kunne Pirenne og Bolin dog lige have fået et farvel med på vejen. En forsker som Ths. S. Noonans tanker kunne så komme ind istedet. Bogen opfylder derfor ikke rigtig det påtrængende behov at komplementere beskrivelsen af vikingernes Danmark med en redegørelse for vikingernes verden og deres optræden langt borte fra de hjemlige breddegrader: snarere end at afløse Brøndsted afløser den Roesdahls egen *Danmarks vikingetid*. Og det kan kun fra forlagets synspunkt give den bedste mening.

Spørgsmålet om samspillet mellem Skandinavien og det øvrige Europa, om sammenhængen mellem begivenheder og forhold ude og hjemme, er et oplagt tema for en bog om den periode, hvor vi for første gang har et mere alsidigt kildemateriale til dens belysning. Arup hævdede, at vikingernes meriter ude i verden var ganske betydningsløse for livet hjemme i Danmark og betragtede dem knap som et emne for Danmarkshistorien. *Den* handlede om landbruget og om fiskeriet i Øresund. Hans udgangspunkt blev brutalt skudt i grus, da Lis Jacobsen nytolkede Sønder Vinge stenen, men synspunktet blev sat i et nyt perspektiv, da Sawyer påpegede, at de store rigdomme, som vikin-

gerne bemægtigede sig i Vesteuropa i det 9. århundrede, kun i ringe omfang fandt vej til hjemlandene. Guldet, og i hvert fald i et vist omfang også vikingerne selv, blev derude.

Else Roesdahl begynder med en tilsyneladende tilslutning til Arup: »... de fleste skandinaver levede fredeligt og forholdsvis uberørte af tidens dramatik. De passede deres arbejde med at skaffe sig selv og familien et udkomme, og fra tid til anden hørte de spændende historier om Paris' erobring, rejser til Bagdad og skibbrud i Nordatlanten«. Hvis hun mener det, kan man naturligvis ikke bebrejde hende, at hun ikke har givet problemet nogen fremtrædende plads i sin bog. Men gør hun det? – Hvor Arup mente, at »Betydningsfuldere for Danmark end hele Englands erobring var det, at om ved aar 1000 begyndte befolkningen ved Øresund i større omfang at fiske sild i sundet ...« (I:136), så hedder det her side 253: »Det dybe engagement i England gennem næsten hele vikingetiden fik stor betydning både dér og i Norden«, og til afslutning understreges stærkt betydningen af den tættere kontakt med udlandet, som var en følge af vikingetogterne: »Den store verden og de mange fremmede kulturer, de mødte, betød en mangfoldighed af nye påvirkninger, og kolossale rigdomme nåede Norden. Aldrig før var udviklingen gået så hurtigt. Ved vikingetidens slutning var de skandinaviske samfund vidt forskellige fra dem, hvorfra bander omkring år 800 drog ud til Lindisfarne, Irland, Frankrig, over Østersøen og mange andre steder«. Det kan da ikke have ladet hovedparten af befolkningen uberørt? – Der kan argumenteres både for og imod, men man savner overvejelser, der kunne forbinde disse tilsyneladende modstridende standpunkter.

Bogen er rigt illustreret, og mange af billederne er nye. Men de gamle ken-

dinge er der jo uundgåeligt også: side 173 afbildes den kendte lille Frej-statue fra Rällinge. Det er jo en frugtbarhedsgud, og, som billedteksten oplyser, er den udstyret med en stor strittende penis. Den har man set næsten lige så mange billeder af, som man har set bøger om vikingetiden, og det er jo blevet til nogle stykker efterhånden. De fleste af disse billeder giver ublufærdigt syn for sagn, men her følges den bly tradition, som også repræsenteres af David Wilson (se hans *The Vikings and their Origins* (1970) s. 41, hvor Frejs egen arm udfylder figenbladets rolle), – en diskret skygge dølger den i billedteksten omtalte indiskrete detalje.

De fleste forlag er nu om dage livrædde for, at deres bøger skal komme til at se så lærde ud, at det brede publikum skræmmes bort. Derfor må de ikke have noter, og det bibliografiske skal holdes på et nødtørftigt minimum. Det er en skam, for det reducerer den bogs anvendelighed i undervisningen, og når man tænker på, at dokumentation af hovedsynspunkterne ikke ville koste flere noter eller mere plads end de oplysninger om illustrationerne, som man af copyright-hensyn ikke kan undslå sig for, synes skrækken for noter og henvisninger noget overdrevet.

I et værk, der giver en oversigt over et så vidt spændende emne og inddrager så mange forskellige kilder, vil der uundgåelig indsnige sig fejl og inkonsekvenser. Der er beundringsværdigt få af dem. Lad mig blot nævne et enkelt punkt, hvor man, siden den seneste oversættelse fremkom i 1983, har nået en bedre forståelse af et enkelt tekststed. Ottar fortæller om sin rejse fra Nordnorge til Kaupang, at man ikke kunne gøre den på en måned, hvis man lagde bi om natten og hver dag havde *ambyrne wind*. Det er jo en noget knudret logik, hvis man, som almindeligt, opfatter *ambyrne wind* som 'gun-

stig vind'. Om sommeren skulle der jo så langt nordpå være lyst nok til at sejle det meste af eller hele døgnet, så det ville være en ugunstig omstændighed at skulle lægge bi om natten; at lægge en gunstig omstændighed hertil er ulogisk, og Michael Korhammer har da også nylig med gode filologiske grunde hævdet, at *ambyrne* betyder 'ugunstig'. Oversætteren, *alias* nærværende anmelder, beklager, at han ikke i tide fik styr på dette tekststed.

Niels Lund

Kongemagt og samfund i middelalderen. Festskrift til Erik Ulsig på 60-årsdagen 13. februar 1988. Red. af Poul Enemark, Per Ingesman og Jens Villiam Jensen. (Arusia – Historiske skrifter VI, 1988). xx + 464 s., 260,00 kr.

Der kommer mange festskrifter i disse år; er de store årgange mon ved at nå til skelsår og alder? Hvis man i den anledning kunne frygte, at bidragenes kvalitet faldt, så gøres denne frygt til skamme i denne bog. Her er ikke tale om, at bidragyderne har grebet dybere end sidste gang i skrivebordsskuffen, her er tværtimod helt overvejende tale om friske og aktuelle arbejder, som vil sikre, at dette festskrift indgår i diskussionen i de kommende år. Redaktionen har stor ære af at have samlet denne buket af gedigne og perspektivrige bidrag og forelagt dem i en æstetisk ganske tilfredsstillende form. Indholdet falder i tre dele: Højmiddelalderstudier, Senmiddelalderstudier og Gods- og agrarhistoriske studier; hertil kommer en bibliografi over Erik Ulsigs forfatterskab. Bidragyderne er fortrinsvis kolleger fra Aarhus og andre universiteter og tidligere elever, men også arkivverdenen er repræsenteret, og bidragene afspejler i høj grad Ulsigs interesse- og forsk-

ningsfelter. Flere bidrag går ind på kilderne til den middelalderlige godshistorie, som Ulsig selv har arbejdet så intenst med; andre behandler emner udsprunget af ødegårdsprojektet, som han også er dybt involveret i. Atter andre behandler politiske, sociale eller økonomiske problemkomplekser, som *Constitutio Valdemariana i 1448*, *Armeriddere*, eller *Christian I's råder*, *Skåne-markedets betydning for kongemagtens finanser*, eller forholdet mellem Lybæk og Danmark.

En anmeldelse af hvert enkelt bidrag vil uanset deres emnemæssige sammenhæng føre for vidt og blive for spredt fægtning, ligeså de kommentarer, som anmelderen på sin egen baggrund kunne være fristet til. Det ville også kun være på baggrund af egne interesser, hvis man skulle fremhæve nogle bidrag som mere interessante end andre. Min eneste kritiske kommentar skal derfor gælde bibliografien over Ulsigs arbejder. Den opregner, som sig hør og bør, i kronologisk orden Ulsigs videnskabelige arbejder i bog- og artikelform og hans større anmeldelser; man kan måske diskutere, om ikke disputatsoppositioner hører hjemme i den anden kategori snarere end i den første. Men er det ikke at gå lidt over gevind at fortegne bidrag til et tidsskrift som *Nyt fra Historien*? – Der er ganske vist skrevet mange gode og tankevækkende ting i disse spalter, ikke mindst af Erik Ulsig, men hvor mange af os tager denne indsats med, når vi opregner årets forskningspræstation til universitetet? – og interesserede kan i hvert fald uden vanskelighed finde dem uden en bibliografi.

Niels Lund

Inge Skovgaard-Petersen: *Da Tidernes Herre var nær. Studier i Saxos historiesyn*. (Den danske historiske Forening, 1987).